

УДК 378.035.3:7.012

*Мирослав Пагута, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики
трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ЕРГОДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЇ”

У статті розглянуто основні завдання застосування ергодизайну як важливої складової професійного становлення майбутніх учителів трудового навчання. Розглянуто значення ідеологічно-комунікативної та педагогічно-виховної функцій ергодизайну на формування основних якостей особистості майбутнього педагога.

***Ключові слова:** ергономіка, дизайн, ергодизайн, ергодизайнерські проекти, ергодизайнерська діяльність.*

Лит. 5.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в нашій державі та закономірні процеси розвитку людства загалом призвели до докорінних змін в усіх галузях суспільного життя, в тому числі й в освіті та зумовлюють необхідність удосконалення системи підготовки випускників ВНЗ, в тому числі й майбутніх учителів освітньої галузі “Технології”. Сьогодні мова йде про нову освітню парадигму стосовно вищої педагогічної освіти, яка передбачає становлення загальної та професійної компетентності, ерудиції, творчості, культури особистості в гармонійному поєднанні з глибокими знаннями і вміннями з фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, що, своєю чергою, передбачає оновлення підходів, форм та методів організації навчально-виховного процесу.

Однією з основних функцій учителя трудового навчання є керівництво творчо-технічними проектами учнів. Тому, однією із головних складових вимог до майбутнього вчителя освітньої галузі “Технології” є наявність відповідної творчо-конструкторської підготовки, сформованості у них проектного мислення та умінь і навичок художньо-проектної діяльності, що неможливо забезпечити без належної ергодизайнерської підготовки.

Зважаючи на все вищезазначене, **метою статті** є обґрунтування ролі та значення ергодизайну в професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання.

Аналіз досягнень з проблеми. Безумовно проблемі формування та розвитку особистості майбутнього вчителя трудового навчання приділяли увагу багато науковців. Зокрема, питанням формування відповідних знань, умінь та навичок, що забезпечують належний рівень професійно-педагогічної діяльності вчителя, його

психофізіологічні якості як творчої особистості присвячені праці В. Борисова, Е. Вільчовського, О. Коберника, Е. Маркова, А. Мойсеюк, Н. Рогова, В. Сидоренка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського та ін. Проблеми пов’язані з формуванням рівня конструктивної діяльності майбутніх учителів, формування конструктивних умінь і навичок досліджуються в працях Л. Комаровського, Р. Смирнової та ін. Питанням готовності майбутнього вчителя до навчально-трудової діяльності присвятили свої праці М. Дяченко, Л. Кандибович, В. Моляко, Є. Климов, Є. Фарапонова та ін. Проблемі використання проблемного навчання у вищій школі та впровадженню методу проектів при підготовці педагогічних працівників присвячені дослідження М. Левіна, О. Кобзар, А. Бродіна, О. Коберника, В. Сидоренко. Праці Є. Антоновича, А. Брилінга, М. Кагана, А. Маслоу, Т. Мацейківа, Л. Оршанського, П. Якобсона та ін. розкривають чинники естетичного виховання, розвитку творчої особистості засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Разом з тим, на даний час, ще немає цілісної концепції ергодизайнерської підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Основний матеріал дослідження. Будучи породжені науково-технічним прогресом і зорієнтовані насамперед на людину, на гуманізацію техніки та всього оточуючого середовища, ергономіка й дизайн одержали широке застосування як у виробничій так і невиробничих сферах життєдіяльності людини. Більше того, досягли такого рівня суспільної значимості, що жодні процеси пов’язані із створенням, видозміненням або модернізацією оточуючого предметного середовища не відбувається без урахування їх рекомендацій та вимог. Світовий досвід свідчить, що досягнення

ЕРГОДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЇ”

високого рівня якості та конкурентоздатності промислової продукції напряму залежить від ступеню реалізованості в них досягнень ергономіки й дизайну [1; 2; 4; 5].

Згідно визначення ДСТУ 3899-99 [3, 8] ергодизайн являє собою комплексну науково-практичну діяльність щодо формування середовища життєдіяльності людини та його елементів, яка на практиці реалізує вимоги і рекомендації ергономіки та дизайну.

Термін ергодизайн, незважаючи на те, що виник відносно недавно і уперше був застосований лише у 70 – 80-х роках ХХ століття, в наш час набув великого поширення [2, 13 – 15]. Адже, одним із основних завдань ергодизайну є підвищення інтелектуального змісту речей вже на рівні проектування які, через наявні сучасні технології, реалізуються під час їхнього використання. Завдяки чому створений ергодизайнером предмет володіє органічно цілісним поєднанням утилітарних, техніко-технологічних й естетичних властивостей та максимально можливо відповідає потребам та запитам суспільства, відображаючи сучасний стан розвитку проектної та матеріально-естетичної культури. Тим самим, ергодизайн реалізує не тільки конструктивну, а й ідеологічно-комунікативну та педагогічно-виховну функції.

Закономірно, що в основі утилітарного підходу до оцінювання результатів ергодизайнерської діяльності, найбільш привичний підхід в оцінюванні предметного середовища, лежить саме досконалість реалізації конструктивної функції ергодизайну. Тобто, наскільки вдало ергодизайнерами здійснюється видозмінення існуючого предметного світу для задоволення утилітарних, матеріально-духовних та естетичних потреб суспільства й окремо взятої людини. При цьому, як правило, незаслужено упускаються із поля зору такі важливі функції ергодизайну як: ідеологічно-комунікативна та педагогічно-виховна, що, на наш погляд, є недопустимим, адже саме ці функції і здійснюють найбільший вплив на особистість людини.

Саме завдяки реалізації в ергодизайн-об'єктах ідеологічно-комунікативної та педагогічно-виховної функцій ергодизайн отримує безпосередній вплив на формування і розвиток проектної та матеріально-естетичної культури. Реалізовані, видозмінені та удосконаленні в ергодизайн об'єкті матеріальні та духовні досягнення суспільства безпосередньо впливають на рівень сприйняття їх людиною, тим самим змінюючи рівень її проектної та матеріально-естетичної культури. Саме завдяки

реалізації ергодизайном ідеологічно-комунікативної функції здійснюється передача певної утилітарно-естетичної та проектно-художньої інформації, щодо сприйняття та оцінювання предметного середовища, відображення в ньому загальносуспільної ідеології. Поряд з цим, реалізація педагогічно-виховної функції ергодизайну сприяє формуванню і постійному розвитку утилітарних та естетичних потреб людини, забезпечує формування цілісної системи проектної культури суспільства.

В наш час ергодизайн виступає об'єднуючим фактором передових досягнень науки, техніки й мистецтва. Залучення дизайну і ергономіки в сферу життєдіяльності людини, а особливо у виробничу галузь, забезпечує створення естетично довершеної, функціонально ефективною та зручної в користуванні продукції [1; 2]. Це досягається шляхом ергодизайнерського удосконалення структури та форми виробу з одночасним покращенням його споживчих властивостей. Відповідно до вимог сьогодення, розробка нових та модернізація існуючих виробів повинна здійснюватися з урахуванням новітніх досягнень ергономіки і дизайну при цьому, ергодизайнерські показники виробу стають одними з головних при оцінці споживчих якостей продукції. Саме завдяки цьому, ергодизайн сприяє формуванню особливою предметного світобачення, розвиває власний світогляд людини – світогляд творця – наділеного цілісним баченням оточуючого середовища.

Таким чином, цілісна реалізація основних функцій ергодизайну дозволяє забезпечувати формування безпечного, гармонійного, утилітарно та естетично довершеного предметного середовища, яке найбільш повно здатне задовольнити матеріально-духовні потреби, як окремо взятої людини, так і суспільства загалом. Це, своєю чергою, є важливою складовою розвитку особистості сучасної людини.

Завдяки чому, ергодизайн є спрямованим не тільки на предметно-творчу діяльність а й на проектування художньо-предметної та матеріально-естетичної складової культури сучасного суспільства. Ставши тим самим, невід'ємною складовою проектування, створення та видозмінення сучасного предметного середовища та увійшовши практично в усі сфери життєдіяльності людини [1].

Відповідно, ергодизайн із просто проектною художньо-технічною й інженерно-конструкторською діяльністю – перетворюється в складну систему взаємозв'язку людини з оточуючим предметним світом та виступає основою формування та видозмінення проектної культури суспільства.

ЕРГОДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЇ”

На основі вище сказаного, можна припустити, що освіченість сучасної людини передбачає її зорієнтованість у галузі ергономіки та дизайну. Відповідно, ергодизайнерські знання стають невід’ємною складовою розвитку сучасної людини, а отже, є важливими для формування особистості майбутнього вчителя трудового навчання.

Особливо чітко це проявляється, якщо взяти до уваги той факт, що одними з основних завдань вчителя трудового навчання на сучасному етапі розвитку суспільства є розвиток фізіологічних та психічних якостей особистості учня, підготовка випускників, які будуть готові до творчої діяльності на стику різних видів діяльності, що вимагає розвитку творчих здібностей та забезпечення належного рівня індивідуально-творчого розвитку школярів, становлення особистості учня як невід’ємної структурної складової суспільства.

При цьому важливо, щоб ці завдання розв’язувалися в комплексі на основі новітніх досягнень психології, педагогіки, виробничих технологій та техніки, а також на основі наукової організації праці, що дозволить зробити працю учнів більш продуктивною і творчою, сприятиме їх соціалізації.

Закономірно, що успішна реалізація цих завдань учителем трудового навчання можлива лише за умови забезпечення учителем такої навчальної діяльності учнів, в процесі якої у школярів виникає необхідність інтеграції знань умінь та навичок з різних галузей науки та виробництва. Така діяльність в школі можлива в рамках інтегративних (об’єднуючих знання, уміння та навички з різних галузей науки) та інтегрованих (які включають в собі інтегративні) методичних систем.

Вихід із даної ситуації ми вбачаємо в інтелектуалізації трудового навчання на основі залучення школярів до повноцінного художнього й конструкторсько-технічного розвитку, а отже і до належного рівня технічної творчості. Оптимальним варіантом розв’язання поставлених завдань, на наш погляд, буде залучення учнів до творчої, проектно-конструкторської діяльності, з максимальним наближенням її до реалій сьогодення. При цьому, невід’ємною умовою творчої самореалізації школярів на уроках трудового навчання стає навчально-практична діяльність, спрямована на проектування і створення речей, наділених певними якостями у відповідності до сучасних вимог ергономіки та дизайну.

У зв’язку з чим, ми вважаємо, що продумане

навчання майбутніх учителів трудового навчання ергодизайнерському проектуванню та створення оптимальних умов для успішного розгортання їхньої художньо-проектної діяльності сприятиме їх професійному становленню та підвищенню проектної культури.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем підготовки вчителя показав, що поняття професійна підготовка є надзвичайно складним як за своїм змістом, так і за структурою. Саме тому, увага більшості педагогів акцентується на системному підході до професійної підготовки, що сприяє удосконалюванню системи вищого утворення. Реалізація цього підходу на рівні окремого навчального предмета заздалегідь приречена на невдачу. Необхідно, щоб вона здійснювалася в контексті діяльності. Це підтверджує популярність кібернетичного і суб’єктивного підходів до навчання студентів, що знаменують собою перехід до орієнтації на формування в студентів цілісної діяльності та вказує на необхідність створення сприятливих умов для освоєння студентами професійної діяльності вчителя технології. Зокрема, для освоєння художньо-проектної ергодизайнерської діяльності. При цьому, проблема організації художньо-проектної діяльності студентів з погляду її базової психологічної структури (мотив, мета, дії) залишається відкритою. Тим часом її розв’язання може намітити основні шляхи підвищення ефективності художньо-проектної діяльності та стати засобом для розвитку проектної культури майбутніх учителів технології.

Ергодизайнерська діяльність являє собою складну систему, що інтегрує в собі наукову, інженерно-технічну і мистецьку складові [2]. Відповідно, успішність художньо-проектної діяльності студентів передбачає наявність у їхніх проектах (результаті діяльності) наукового, технічного і художнього параметрів. Домогтися такого ефекту одному студенту досить складно. Тому більш доцільним, як на наш погляд, є спільне студентське проектування побудоване на взаємодії між людьми як однієї із найважливіших умов становлення суб’єкта діяльності. Відповідно, на зміну індивідуальній навчальній роботі й індивідуальній відповідальності за її результат приходять колективні форми навчання і колективна відповідальність за успіх кожного. У зв’язку з чим у психолого-педагогічній літературі усе частіше обговорюється питання про те, що правильно організовані форми спільної діяльності студентів можуть стати ефективним засобом подолання багатьох труднощів у навчанні. Незважаючи на значні успіхи, досягнуті

ЕРГОДИЗАЙН ЯК СКЛADOVA ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЇ”

педагогами та психологами в дослідженні спільної діяльності студентів, у цій царині залишається ще багато нерозв'язаних проблем. Так, практично невивчені можливості організації спільної художньо-проектної діяльності студентів педагогічних ВНЗ. Зокрема, нерозв'язана проблема визначення умов організації студентських дизайн-груп, при яких їхня художньо-проектна діяльність може стати максимально успішною.

Багатогранний процес художнього проектування вимагає від виконавця в його проектній діяльності рівноцінного використання образного, просторового, логічного і технічного мислення [4; 5]. Виходячи з цього можна припустити, що студентський проект буде успішним лише за умови активізації, у процесі його створення, образного, вербального і технічного мислення. Разом з тим важливо враховувати, що студенти не завжди мають однаковий рівень розвитку образного і вербального мислення (феномен інтегративного мислення) та високо розвинене технічне мислення. Тому для успішності виконання творчого проекту більш доцільним є створення навчально-творчих ергодизайн-груп, до складу яких можна включити студентів з різним рівнем розвитку образного, вербального та технічного мислення.

При цьому, необхідно відзначити, що розв'язок проблеми розвитку творчих художньо-проектних здібностей майбутніх учителів трудового навчання засобами ергодизайну у процесі професійної підготовки, формування ергодизайнерської складової сучасної системи педагогічної та професійно-технічної освіти потребує осмислення генезису методологічних підходів. Проте, в педагогічній науці наданий час ще не розроблені фундаментальні теоретичні та практичні концепції ергодизайнерської освіти майбутніх учителів трудового навчання, в яких повноцінно й багатогранно були б розкриті механізми проектної, творчої предметно-перетворювальної діяльності та обґрунтовані умови для їхньої проектно-творчої самореалізації, для створення й реалізації їхньої системи уявлень про проектну культуру суспільства у процесі подальшої педагогічної діяльності.

У зв'язку з чим, основні якості особистості майбутнього педагога в системі ергодизайнерської освіти повинні відображати існуючі потреби суспільства в формуванні технічно і технологічно освіченої особистості, із сформованою проектною та виробничою культурою. Для цього необхідно, щоб у майбутніх учителів трудового навчання (завдяки залучення до ергодизайнерської діяльності) було сформовано:

- цілісне уявлення про реально існуючий, весь час видозмінюваний та удосконалюваний предметний світ, світ життєдіяльності людини;

- розуміння предметного світу як результату життєдіяльності людини, її проектної та предметно перетворювальної діяльності;

- розуміння впливу проектної культури втіленої в предметному середовищі людини на суспільство, на інтелектуально-духовний, суспільний та технічно-творчий розвиток особистості, а також на всі сфери життєдіяльності людини – економіку, виробництво, побут, науку, освіту, культуру і т.д.;

- розуміння необхідності розвитку проектної культури в напрямку зменшення негативних рис та явищ предметного світу при одночасному покращенні якості та збільшенні кількості реалізованих в предметному просторі потреб людини;

- здібності до самостійного виявлення та постановки завдань перетворення предметного світу та пошуку оптимальних шляхів його розв'язання в процесі проектної ергодизайнерської діяльності;

- розвинені здібності об'єктивно оцінювати власні знання та можливості, вміння правильного визначення пріоритетів власної діяльності для досягнення кращих результатів у творчій ергодизайнерській та проектній діяльності в умовах вільного вибору та конкуренції.

Відповідно, коли ми ведемо мову про ергодизайнерську освіту майбутніх учителів трудового навчання, то розглядаємо її не тільки як чинник засвоєння ергономічних і дизайнерських знань та умінь, не тільки як засіб створення та реалізації системи уявлень про предметний світ, не тільки як чинник проектно-технічної та творчої діяльності, а насамперед як чинник їх творчого самовираження, як засіб формування їхнього світогляду, а отже, і як засіб їхнього цілісного залучення до надбань проектно-предметної та виробничої культури.

Висновки. Розв'язок проблеми формування та розвитку особистості майбутнього вчителя трудового навчання, формування його проектної культури, розвитку його творчих здібностей засобами ергодизайну, формування ергодизайнерської складової сучасної загальноосвітньої школи потребує значних досліджень та осмислення генезису методологічних підходів.

В психолого-педагогічній науці, наданий час, ще не достатньо розроблені фундаментальні теоретичні та практичні концепції ергодизайнерської освіти як школярів так і майбутніх учителів трудового навчання, тому

К.Д. УШИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВІЛЬНОЇ ГРИ ТА ПРАЦІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

необхідні подальші дослідження в яких повноцінно і багатогранно були б розкриті механізми проектної, творчо-перетворювальної діяльності та обґрунтовані умови для проектно-творчої самореалізації особистості засобами ергодизайну, для створення і реалізації їх системи уявлень про проектну культуру суспільства. Проте, навіть ті незначні напрацювання які є, дають можливість стверджувати, що ергодизайнерська освіта повинна стати невід'ємною складовою сучасної політехнічної та професійно-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

1. Голобородько В.М. *Ергодизайн: від терміну до стратегії* / В.М. Голобородько // *Технічна естетика і дизайн: Міжвідомчий науково-технічний збірник. Випуск 2.* / Відп. редактор М.І. Яковлев. – К.: Віпол, 2002. – 196 с. – С. 41 – 45.

2. Голобородько В.М. *Ергодизайн. До створення нових методологічних принципів в галузі дизайн-освіти* / В.М. Голобородько // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Збірник наукових праць за редакцією В.Я. Даниленка.* – Харків: ХДАДМ, 2004. – № 5. – 140 с. – С. 13 – 17.

3. ДСТУ 3899-99. *Дизайн і ергономіка: Терміни та визначення. Введ. 2000.04.01. Офіційне видання.* – К.: Держстандарт України, 1999. – 33 с.

4. Прусак В.Ф. *Сучасна дизайнерська освіта: досвід, проблеми* / В.Ф. Прусак // *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць / Упоряд. і відп. ред. С.О. Черепанова. Вип. 5.* – Львів: Світ, 2000. – С. 354 – 364.

5. Савін В.М. *Основні напрямки гуманізації дизайн-освіти* / В.М. Савін // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Збірник наукових праць за редакцією В.Я. Даниленка.* – Харків: ХДАДМ, 2005. – № 1. – частина III. – 244 с. – С. 34 – 40.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2011

УДК 371 – 053.2

Ірина Волошанська, кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри мовної та міжкультурної комунікації
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

К.Д. УШИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВІЛЬНОЇ ГРИ ТА ПРАЦІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті проаналізовано методи вільної гри та праці у навчально-виховному процесі, обґрунтовано педагогічні погляди К. Ушинського на процес формування статусу суб'єктності дитини у навчанні та вихованні, вказано на можливості використання педагогічних ідей ученого щодо використання методів вільної гри та праці у виховному процесі в сучасній вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

Ключові слова: методи, гра, суб'єкт, навчання, виховання, вихователь, дитина, діяльність, самостійність.

Лит. 6.

Актуальність дослідження. Однією з важливих і актуальних проблем сьогодення, що прямо стосуються освітнього процесу, є проблема виховання особистості як суб'єкта цього процесу, оскільки людина вільна, самостійна, активна, відповідальна здатна краще творити життєвий простір навколо себе, ніж та, котра надто заангажована суспільними рамками та стереотипами. З огляду на це сьогодні активно йде пошук нових, альтернативних стратегій та концепцій навчання і виховання, які ґрунтуються саме на суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Особливо плідно, як доводить наше дослідження, у цій царині педагогічної науки працював К. Ушинський.

У педагогічному доробку вченого яскраво акцентовано увагу на тих особливостях становлення особистості, що вказують на її суб'єктність. Важливим і особливо доцільним

методом виховання дитини як суб'єкта педагог називає гру. Без неї становлення дитини як суб'єкта – немислиме.

Вчений наголошував, що гра – це вільна діяльність дитини; інтерес до гри, а також якість та різноманітність слідів, залишених нею в душі дитини, порівняно із навчанням у перші чотири – п'ять років незрівнянно багатші та більші. У грі формуються всі аспекти дитячої душі, її розум, серце, воля; а також виявляються нахили дитини й відносна сила її душі. Саме тому гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а отже, і на їх майбутню долю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні педагогічна наука акцентує увагу на діяльнісному, активному компонентові становлення особистості. З огляду на це перед педагогами, філософами та психологами постає першорядна проблема розробки науково